

DEBRECZENI SZEMLE

IRODALMI, SZINHÁZI, ZENEI ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI HETILAP.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre	12 korona.
Fél évre	6 „
Negyed évre	3 „
Vidéki előfizetők helyegköltsége egész évre 2 K.	

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

SZATHMÁRY ZOLTÁN.

Szerkesztőség és kiadóhivatal Piac-u. 71. szám.
(Schwartz-ház) II. emelet, feljárt 1. fölépcsőn.

Hirdetések feladhatók a városi nyomdában Dózsa György lap-metteur kezéhez is.

Nagy Debreczen.

Örömmel jegyezzük fel, hogy Debreczen rohamos haladása, a többi, vele egyenrangú vidéki városok közt, kezd feltűnést kelteni az egész országban. Olyik nagyobb vidéki városok sajtójában, — az utóbbi időben, — sok szó esik erről az előretörtetésről s a héten egyik szabadkai lap irigykedve mutatott rá arra a fölényre, melyet Debreczen a haladás terén a legutóbbi évtized alatt elért.

A fővárosi lapok is kezdenek egész más hangon megemlékezni mostanság rólunk, mint csak pár évvel ezelőtt, amikor Rákosi Viktor *Nagy Debreczen* cikke az első rokonszenves hang volt a mi ősi magyar városunkról, a számottevő fővárosi sajtó részéről.

Nincsen egy évtizede annak, hogy a debreczeni városi párt megalakult. Debreczen jövődó krónikásainak el kell ismerniök, hogy ennél szerencsésebb pártalakulást nem tud feljegyezni a város történetírója. A mi *nagy paraszvárosunkra* — mint ahogy Debreczent az országban a legutóbbi időkig emlegetni szokták, — új korszak virradt ennek, az eddigi működésével feladata magaslatán álló pártnak megszervezésével. Városunk értelmiségének letéteményesei kötöttek ekkor szövetséget, az u. n. civisuralom letörésére s irtó hadjáratot indítottak a helybeli parlament *csizmás* képviselői ellen.

Igazán politikai pártkülönbség, közjogi nézeteltérésekre s egyéb társulásokra tekintet nélkül szövetkezett Debreczen társadalmának értelmisége s köztük ott láttuk a szép, nemes gazdasági és kulturális jólétért, nálunk igazán minden egyéni és mellékcél nélkül működő *szabadkőműveseket*, a különböző politikai árnyalatu *hatvanheteseket*, a közjogi *ellenzék* leginkarnatusabb vezéreit. Ez utóbbiaknak volt a legnehezebb helyzetük, elfogult hűveikkel szemben, de hála az égnek, minden nagyobb megrázkódtatások nélkül összetudták egyeztetni, — politikai népszerűségük megtartása mellett, — azt, amivel politikai törekvéseiknek tartoznak, azzal a mi Debreczen boldogabb jövődóje érdekében a modern, magyar kulturális haladás iránti köteleességük volt. Ott láttuk a városi párt kötelékében a legifjabb politikai párt ideális lelkületű vezéreit, a *szociális, demokralikus* haladás zseniális hitvallóit is.

A városi párt büszke önérzettel tekinthet vissza nem is egészen egy évtizedes működésére. Új korszakot teremtett ennek a konzervatív, maradi, alacsony értelmiségre való felfogások miatt sajnálatosan visszafejlődött, a modern haladás versenyében, az összes nagy magyar vidéki városok közt utolsó helyen elmaradt városnak.

Nem is egészen tíz esztendő alatt félévszázad hézagait pótolta. Villamos világítás, villamos vasut, csatornázás, vízvezeték, városi muzeum, ennek a városok történetében rövid időszaknak a gyümölcsei. És ennek az okos munkával, igazi emberi hivatások-

nak mintaszerűleg megfelelő szép korszaknak tulajdoníthatók mindama kulturális, gazdasági, általános jóléti intézmények előkészítése is, amelyek a régi paraszt-várost, az egykori nagy falut igazi nagyvárossá fogják varázsolni néhány esztendő alatt.

A városi párt agilis működése által minden vonalon tapasztalható nekilendülés emelt fő- és mellékutcainkon gyönyörű palotákat, gyártelepeket a külsőségeken, új tanintézeteket, fémipariskolát, munkás-kertereket stb., mintát adó kövezési programot, új tervet a közkörháznak, nagyerdőnek, Hortobágy kihasználásának stb.

És hiába is rémítgetik az adósságok kísérteteivel a gyöngéhitűek ezt a városi pártot! Debreczen az emberi hivatások magasabb céljai szerint kíván élni, a művelt élet, kulturális törekvések, művészetek szeretetében.

Nem egészen 10 év munkásságának koronája a *debreczeni egyetem*. Egyetemi város leszünk s azzal, hogy a magyar kultúra templomának oszlopai itt állítatnak fel, nagy kötelezettségeket vállaltunk a jövődó nemzedékekkel szemben.

Kicsinyes meg nem értések, irigykedő széthuzások ne rémítsenek el senkit, ne szegjék ambícióját, önzetlen teremtővágyát egyetlen embernek sem, azok közül, akik hivatva vannak a város sok milliós kölcsönének ügyében határozatot hozni.

Az a zseniális, talán részleteiben még a cél- és okszerűségek szerint jobban módosítandó, de általában pompás tervezet, mely az új, a nagy Debreczen gyönyörűségei perspektíváját nyújtja, mindenképen megvalósítandó a maga szükséges intézményeivel.

Most szerencsés idejét érte el az alkotások, a munka láza. Városi parlamentünkben az intellektuális győzött a *csizmás* tábor felett. Most ne tántorítottassuk el magunkat a szép és jó szándokoktól. Ne halogassunk semmit, amit tervbe vettünk.

Ha az általános pénzvizonyok javulnak, hozzá jutunk feltétlenül, — ha sok utánjárásokkal is, — a megfelelő anyagi eszközökhöz. Új intézmények új fogyasztó közönséget nevelnek, új jövedelmi forrásokat teremtenek. (Ott van a villamos vasut, a maga álmodni sem mert közönségével, jövedelmeivel!)

Most, mikor a nagy milliós kölcsön felvételének tárgyalásai szőnyegre kerültek, ezt ajánljuk jóakaratu figyelmébe mindazoknak, akiket illet. Csak előre a megkezdett uton! Csak bátran előre!

Az embereknek az érdekek az Istenük. De hogy kellő formában imádhassák, eszmékké, szentekké kovácsolják azokat.

Az én akaratom az én jogom, — ha elég ügyes vagyok hozzá.

Lefelé mindenki segít; de fölfelé!...

KETTEN AZ ÉJBEN.

A „Debreczeni Szemle“ számára írta: **Vidor Marczl.**

*Ketten az éjben... reszkető, bús árnyak
Halk füzek közt a temetőben járnak,
A szemük fénylik, éji mécs lobog,
Alusznak lent az árva boldogok.
A bársonyos domb léptük alatt süppen
És járnak ök a szívükkel kezükben.*

*Megállnak lassan és sirnak melegen...
E jakó kereszt, e sirdomb jeltelen;
Mint kopár szikla, rájuk ugy mered,
Nem szó virágot rá a szeretet!
A néma árnyak fájón, könnyezőn
Térdelnek le az elhagyott mezőn.*

*Ketten! A fehér hold sugárzik rájuk...
Óh, honnan jöttök, merre van hazájuk?
Csak imádkoznak s könnyeznek tovább
A könnyörülő, sápadt Madonnák.
S míg lelkök lángol olthatatlanul,
A hanton a gyertyaszál kigyul.*

*Az éjszakában két halk idegen...
Átjut a láng a halott sziveken...
A gyertyaszál a sirokon lobog
S egy csoda támad. Szárnyas angyalok
A meghasadó égi kapun által
Szállnak alá fájdalmas glóriával!*

Professor.

A Debreczeni Szemle számára írta: **BIRÓ LAJOS.**

A lány felkelt az asztaltól és kifelé indult.

— Megállj! — mondta neki a professor.

A lány megállott és feléje fordult. Pávay bele-támasztotta a hófehér szakállát a tenyerébe, hideg és nyugodt szemmel ránézett a lányra és halkán és dölyfös egyszerűséggel mondta:

— Ha te azt hiszed, Ilona, hogy azzal eleget tettél minden kötelességednek, ha itt velem megbédelsz és ha azt hiszed, hogy most már jól a teljesített kötelesség öntudatával vonulhatsz vissza a szobádba, akkor nagyon csalódsz. Nem ezért hoztalak el ide, nem ezért fizetek havi díjat a családnak és ez nem az a mód, amellyel rábirhatsz, hogy neked is akkora hozományt adjak, mint Olgának.

A lány ijedten és zavarodottan állott.

— Mit parancsol bácsi? — dadogta aztán rémülten.

— Mindenekelőtt azt kívános, hogy fordíts több gondot a konyhára. A leves izetlen volt, a sülték szénné vannak égetve, a feketekávé szörnyű. Azután: most már lehetne spárpa az asztalon. A borral is baj van. Mindenekelőtt tehát gondold a konyhára. Azután: Olga megmagyarázta neked, hogy én milyen rendet kívánok. Amíg el nem alszom, addig a dolgozószobában, vagy a dohányzóban kell lenned, hogy nincs-e szükségem valamire. Reggel neked kell a fürdőt elkészítened. Mindebből nem engedhetek. Mindehhez ragaszkodom. Ezért vagy itt.

A lány ijedten mondta:

— Igenis, bácsi. Ezentúl így lesz.

Az inas jött be a szobába.

— Nagyságos ur, — mondta — a rendelő-óra.

Pávay felkelt és átment a rendelőszobájába. Az előszobában nyöszögtek az emberek, nem volt

elég nekik a szék, álltak, sétáltak, azután egyenként mentek be Pávayhoz. Délután háromkor kezdődött a rendelés és eltartott hét óráig. Hét órakor elment az utolsó beteg, Pávay kinyitotta a rendelőszobája ablakát és az íróasztala fiókjából átvitte a pénzt — egy kosárra való aranyat, ezüstöt és bankót — a páncélos szekrényébe.

Azután bement a lányhoz.

— Nem vacsorázom itthon — mondta neki. — Tíz-tizenegy órára itthon leszek. Addig vársz reám.

A lány egyedül vacsorázott, azután a zongorához ült és játszott, azután könyvet vett elő és olvasott. Elmult tíz óra; tizenegy és tizenkettő is. A lánynak fájtak a szemei az álmoságtól, a szemhéjai égtek és szurtak; vízbe mártott egy zsebkendőt, azzal hűsítette a szemét és erősítette az éberségét. Egy órakor hazajött a professzor. Sápadt volt az arca és zavaros a szeme.

— Kicsit többet ittam, — mondta — mint kellett volna.

A lány alázatosan mosolygott; boldog volt, hogy nemsokára alhat. Pávay bement a hálószobájába és lefeküdt. A lány álmosan figyelt a vetkőzése hangjaira, hallgatta, amint ágyba fekszik, amint eloltja a lámpát és amint tíz perc múlva ütemes, hosszú lélekzeteket vesz. Ekkor rohant a szobájába, ledobálta a ruháit és boldogan bújt be az ágyába.

Rögtön elaludt. Tíz perc múlva bekopogtattak hozzá. Felriadt:

— Ki az?

— Én vagyok, az inas.

— Mit akar?

— A nagyságos ur kéreti, tessék azonnal bemeni hozzá.

A lány fáradtan, részegen az álmoságtól, felkapott egy ruhát magára és beszaladt a hálószobába. A szobában égett a lámpa. Pávay ült az ágyában, csapkodta a takaróját a kezével és a szemei ki-merevedtek. A lány úgy megjéjdt tőle, hogy a gyötrő álmoságból is kijózanodott.

— Ilona! — ordította a professor. — Hogy mertél elmenni? Hogy mertél magamra hagyni?

A lánynak remegett a lába a félelemtől.

— Bácsi, — mondta dadogva — azt hittem, hogy alszik.

— Nem aludtam! — ordította Pávay. — És azután hasztalan kiabáltam utánad. Itt voltam egyedül a sötétben.

A lány most értette meg először, hogy a nagybátyja fél egyedül lenni a sötétben és ez a gondolat bátorságot adott neki. A lábai nem remegtek, a szive nem dobogott, nyugodtan és hangosan válaszolt:

— Hát most itt vagyok már. Csak aludjon, bácsi.

Bement a másik szobába, újra elővette a könyvét és olvasott. Pávay eloltotta a lámpáját. A lány elálmosodott a könyv felett, öt perc múlva azonban a sötét szobából kiszólt a nagybátyja hangja:

— Itt vagy, Ilona?

— Itt.

A lány végigfeküdt egy kanapén, behunyta szemét és rögtön elaludt. Tíz perc múlva új kérdés ébresztette fel:

— Ilona, itt vagy?

— Igen, — válaszolta álmosan.

Tíz percenként és negyedóránként felébresztette ez a rémült kérdés. A reszkető kiáltásra felébredt, bekiáltott egy álmos igent, azután tovább aludt. Hajnalban egy hosszú jajgatás hangzott ki hozzá,

más művészi érték iránt csökkent a fogékonyságot. Ezen ellenszenvben a lelki életnek talán törvényes megnyilatkozási módja, érthető reakciója jelenik meg, midőn mellőzni kívánják azt, aminek jegyében a modern művészet fejét követelték a közelmúltban. De e szimpathia, meg ellenszenv, csak a művészi élet kísérő jelenség, melynek lezajlása után annál tisztábban fog megjelenni „Jenseits von Gut und Böse“ a modern művészet magva. A formális problémák mellőzése tehát, a kontur, a kompozíció, a tömegelosztás csak félreértés. Azaz, hogy mélyebbértés. Amennyiben a régi művészet e speciálisan erős hajtását a modern művészet is utolérni törekszik. Törekszik, mint mondok, mert a teljes megoldása formális problémáknak még nem ment át a művészi ösztön spontaneitásába. Talán nem annyira a forma-érzék hiánya, egyetemes korcsulása következtében, mint ezt a klasszikus művészet keménynyaku patronusai hinni és elhitetni igyekeznek. Ami a forma-érzék ez állítólagos gyöngülését illeti a renaissance-korival szemben, ugy ez véleményünk szerint teljesen átmeneti jellegű s amit eddig kvantitásban adnunk nem sikerült, azt fölségesen kárpótoltuk a kvalitás terén. Mindaz a raffineria, mit a Sixtini Madonna fölépítésében Wölfflin, Woermann, Springer fölfedezni képesek, háttérbe szorul a művészi kvalitás azon megnyilatkozása mellett, mely Edouard Manet Balcon-jában kifejezésre jut. Mig ott az egység inkább mechanikus, mint belülről jövő, addig a Luxembourgi gyűjtemény e kincsén a motiválás oly finomságaival találkozunk, mely mellett Raphael durva, fésületlen. E mellett nem szabad felednünk, hogy a cinquecento közvetlenül, minden megszakitás nélkül lépett örökébe az öreg generációnak, mely tisztán formális problémák megoldásával tölt be : s épp ebben találjuk magyarázatát annak, hogy a modern művész miért nem áll még a formanyelv magaslatán e szempontból. A művészet tudás s nem annyira a kéz, mint az ösztön dolga ; s nem annyira az akarat, mint az öntudatlan réteg mélységeiből foly. Viszonylagos fejlettsége a művészi hajlam kontinuitását tételezi föl. Ámde épp ez hiányzott a mi korunkban, amely minden erejével kolorisztikus problémákra vetette magát s a formális alakításokat háttérbe szoritotta. Mire való a formák komplexuma, így gondolkozott, mikor az alkatrészek formulázását sem fejeztük be, mikor egy ujj, egy levél, egy vízsepp fölfogása a mi komplikált és finomult szerveinkkel sokkal nagyobb követeléseket támaszt a tehetséggel szemben, mint a művészi formanyelv egész tárháza az impresszionizmus előtt ! Ez okoskodást meg kell fontolnunk, meg kell értenünk.

A CÁPA LEVELE.

*Kedves Orth, ez mégse járja,
Hogy önről már évek óta
Minden nyáron, júniusban
Kezdődik a régi nóta.*

*Ön utazhat feltűnésben
Napnyugatig napkelettől,
De hogy vélem konkurrál már,
Ez nem szép egy főhercegtől.*

*Önnek van protekciója,
Mert ön herceg. Ezért nyersen*

*Kimondom, hogy amit folytat,
Egyszerűen piszkos verseny.*

*Ön kitarja a riportból
Vilmost, Lipótot, a pápát,
De legalább hagyná élni
Az ily öreg, szegény cápát.*

*Önnek mindegy volna, hogy fel
Télen avagy nyáron támad ;
De ne lenné mindig tönkre
Drága existenciáját.*

*Mint két tisztes üzletember :
Kössünk egy kis alkul, melyre
A status quo ante ismét
Önmagától állna helyre.*

*Ön csak télen, én meg nyáron
Támadjak fel s béke velünk !
Igy, meglátja, kedves herceg,
Mégis ketten is megélünk.*

(X) A pénzüi helyzet az utóbbi időben enyhült, de nem javult. Így distingválják ezt a mostani állapotot mértékadó helyen. Szóval, distenkeció már van, csak pénz nincs. Sem drága, sem olcsó. Mi szegény halandók pedig sokkal inkább szeretnénk, ha megfordítva lenne : distenkeció nélkül sok, sok pénz. Distenkeciók nélkül ugyanis, de pénz nélkül már is éhen halt egy pár vállalat, szép törekvés. Emberek, igaz, hogy nagyon gyéren hunynak el éhenhalásban, de épen az a baj, hogy a mai állapotok szerint sem éhen halni, sem tisztességesen megélni nem lehet.

= Senki sem próféta a maga hazájában, gondolta Wolner cirkusz-igazgató, aki évekkel ezelőtt itt ment tönkre Debrecenben s itt is maradt végérvényesen debreczeni polgárnak. Egy párszor a nyári hónapokban össze-vissza szervezett egy-egy cirkusz-programot s felütötte a sátrát a Szénatéren, de bizony nem valami fényes eredmények kísérték vállalkozását. A debreczeniek nem bíztak benne, mert debreczeni embernek számították Wolnert, aki a Magyar király kávéházban pikkolóztatott délutánoként s itt nálunk járatta iskolába a gyerekeit. Már pedig a debreczeni ember előtt nem sok értéke van debreczeni embertársának semmi téren, de különösen nem hisz a cirkusz-igazgatói és csepürágási zsenikben, ha azok debreczeni illetőséggel vannak megbélyegezve. Wolner ur gondolt tehát merészet és nagyot, fordítva iratta ki a nevét a plakátokra s a német hangzású Wolner helyett ugy lett angolosan csendülő nevü Renlow, aki most e néven kergeti a cirkusz-dicsőséget a Szénatéren s ugyancsak angol flegmával konstatálja estéről-estére, hogy kifordított névvel sem nagyon boldogul ezen a széna- és cirkuszi-téren s hogy háládatosabb pálya a disznóhizlalás, ha már Debreczenhez ragasztotta a sorsát a jó ég valakinek.

× **Hiába is tagadnák** a háziurak, de ő reájuk is rossz idő jár. Közel 200 lakás maradt üresen Debreczenben, pedig az új bérpaloták még nincsenek is készen. A Piacon alig van ház és üzlet, ahol lakás-hirdető cédulák ne kiabálnának rá a járóelőkire, hirdető, hogy kevesebb az ember, mint a fóka, illetőleg az üresen maradt lakosztályok számai bizonyítják, hogy az utóbbi időkben fellendült építkezési kedv tulprodukciónak termelt. Pedig még az ev. református egyház bérpalotájában is 54 szoba vár lakót s egy-két bérházat, köztük az iparkamara régi épületét, a Lamprecht-ház emeletét szállodának alakították át. Különösen nincs kereslet a 4 szobánál nagyobb lakosztályoknál, úgy, hogy minden valószínűség szerint ezeket kis lakásoknak kell átalakítani, hacsak májusra üresen nem akarják hagyni a házi urak, mert a butorozott szobákkal, garzon lakásokkal való spekulációra se jó idő jár, a horribilis házbérek mellett ezzel is sokan kísérletezvé, ezekben is fölösleg állott be. És jól van az, hogy az Isten gondoskodik arról, hogy a fák az égbe ne nőjjenek s hogy a háziurak ne nevezhessék ki főuri termeknek az átalakított istálló szurdékait is.

*

(!) **Borzasztó volt az elkeseredés**, hogy a stockholmi bajnok-versenyen nem jól rugta a magyar a lapdát s nem tudta eredményesen földhöz vágni a különböző nemzetiségű birkozókat. Hát, hiszen, — szó sincs róla, — nagyon szép dolog lett volna a győzelem, de, tudja Isten, mi a magunk részéről egyáltalán nem voltunk úgy elkeseredve e miatt s nagyon meg voltunk elégedve a céllovásban és vívásban kapott világbajnoksággal. De még ennél is jobban szerettük volna, ha holmi művészeti, irodalmi, kulturális bajnokságok terén arattunk volna diadalokat. Mert, hogy a valódi célt, az egészséges test ápolását, régen nem szolgálják ezek a futó-, rugó-, öklelő-, birkozó-sportok, az holt bizonyos s nagyon is higiénikusan, okosan edzett lehet az ember, anélkül, hogy félholtra fussa magát s lerepessze a bőrt lapdarugás közben a formás térdeiről s hogy holmi bakugrások után úgy kelljen felocsolni az ájulásból.

*

(:--:) **Arad spekulál.** Még pedig a mozgószínház engedéllyel üzérkedik s öt moziengedélyt monopolizálva, árlejtést hirdet azokra. Hát bizony ez a dolog nem a műveltségéről ismert Aradhoz méltó cselekedet. A mozik ma már kulturális tényezők. Az igazság, a tudás, a tapasztalat a moziban is ugyanaz, ami a mozin kívül. Ha így haladunk, monopolizálni fogják a hírlapok, könyvek stb. kiadását is s nem elég, hogy így se nagyon kapkod a közönség utána, még holmi engedélypauszálékat kell azok után is fizetni. A nép olcsó szórakozásait, melyekkel mégis csak többet tanul, mintha a koromban issza el a pénzét, kár megnehezíteni, inkább tessenek adót kivetni a pezsgőre stb. Ilyen körülmények közt ugyanis olcsó moziárakat nem lehet el sem képzelni s Arad végül a saját közönségét adóztatja meg. Tehát önönmagát.

*

— **A 60 milliós kölesön ügye** persze, hogy sok gondot fog okozni a városnak. De azért meg lesz, hiába fenyegeti éhenhalással *Márton Imre* a város virilistáit s hiába jósol hasonlókat *dr. Révi Nándor*, úgy is, mint a közéleti tisztaság legfőbb ellenőrzője, a legtöbb szavazattal megválasztott városatya-purifikátor. És bizony, csak a Hortobágy jobb jóvedelméből fogjuk törleszteni az adósságaink egy részét,

hiába tartják a nagy pusztát kizárólagos tulajdonuknak Szentessy Jánosék. És bizony csak művelt, modern emberekhez méltó életet akarunk élni s nem az lesz a legfőbb ambiciónk, hogy szakajtó-kosár számra gyűjtsük a Schwarz-jelezésű ötkoronásokat s hogy töltött káposztával jóllakva, kényelmes tunyaszágban vakarjuk a hasunkat, hegyeseket pókdösvé faggyuval kikent bajuszunk alól. Nagyon változott a világ, vége a falusi szokásoknak s bizony a mai tempók mellett még Grósz Nagy Ferenc patikus civis-bajuszpedrójére se jár jó idő, a divatba jött nyírott, meg beretvált bajszok mián.

*

— **Ahol legnagyobb a veszedelem ott legközelebb van segítségül a Debreczeni Hitelbank.** Az egész ország jajgat, hogy nincs pénz, nem csak olcsó, vagy drága semmijén és ez a Molnár Antal csak kiráz a kézelőjéből néhány milliócskát, amit Debreczen város kért. Szóval rögtön van pénz, a mint a Hitelbank akarja és rögtön nincs, ha mi akarjuk, olyan szegény halandók, akiknek nem áll 120 millió fedezet a hátunk mellett.

*

(V) **Egy jól szerkesztett napilapja** szűnt meg a héten Debreczennek, melynek előkelő közönsége nagyon sajnálta a lap kimulását. Minket nem a lap megszűnése lepett meg, mi azon csodálkozunk, hogy idáig birta a tulajdonosa, aki tulajdonképen még jobb üzletet csinált volna, ha ősz óta egy rakás 10 filléres bélyeget vásárolt volna mindennap s mondjuk reggel 8-tól 10-ig 2 fillérért árulta volna azokat. A szép, irodalmi színvonalon álló, 12 oldalas ujságja ugyanis épen ilyen ajándék volt Debreczennek, még ennél is nagyobb. Mert annak a lapnak a munkáját, kiadásait Debreczen közönsége nem tudta megfizetni a maga 2 fillérjével, ahhoz a laphoz képest nagyon kicsi lévén még ennek a városnak ilyen lapot óhajtó előkelő közönsége. Mi a magunk részéről már a meginduláskor megjósoltuk ezt az immáron elapkiadónak. Nem hitte s kerek 70.000 koronájába került, hogy elhigye. Hja! régi igazság, még ha mi mondanánk először, akkor is, hogy a legkeservebb tapasztalatok tandija a legdrágább.

*

A színházépítés kérdésében csak nem tudnak megegyezni a városházi urak. Pedig bizony a toldozás, fejelés ma már a csizmáknál is lejártá magát a mostani munkabérek stb. mellett. Helyes dolog kitaroztatni a színházépületet, de konstrukciójában, drága pénzen átalakítani, Isten ellen való véték lenne. Elhisszük, hogy nagyobb befogadó képességű színházi nézőterre lenne szükség, de akkor építsünk új színházat. Ezt pedig hagyjuk meg hangverseny-teremnek, gyűlés-teremnek, szabadiskolai s egyéb előadások számára. A két zenekör, Csokonai-kör stb. nagyon szépen hasznát tudná venni. Műkedvelő multságokra is felhasználhatná a közönség, kabaré előadásokra a jótékony egyesületek s a mérsékelt befolyó jövedelmek tisztességes jövedelmet biztosítanának a kultuszalakra.

*

(--) **Hartl Lujza** mégis csak nyugdíjba pofozta a kegyelmes urat. A *Neue Freie Presse* vezércikkeket irván az esetről, egyáltalán nem menti a hadtestparancsnok urat. Sőt, bár finom hangján olyanformán vonul végig a disgracia, mint Beniczkyné Lenke regényein a főuri fölény és az esthangulat. Hát bizony csodálatos inkonzekvenca kell ahhoz, hogy valaki

ne tartson méltónak egy kapitánynét alezredesnének. Mert az egész dolog ilyesmin fordult meg. Így követi egyik igazság a másikat és a hadtestparancsnok ur a nyugalomba vonult alezredes urat.

— *Löbl Gyula és Társa* látszerész és fényképészeti szaküzlete Piac-ú. 63. szám. Telefon szám 869.

Visszapillantás a múlt szezonra.

Zilahy társulatának drámai személyzete kvalitás tekintetében már sokkalta gyöngébb, szervezetében hiányosabb volt, mint az énekes gárda. Ami a drámai előadások beállítását illeti, szintén sokkal kevesebb darab rendezése közelítette meg az elismerésre méltó készütséget s voltak előadások, melyeknek készületlensége nagyon is szembeszökő volt.

Nem szólunk itt a szezonvégi fejtelenségekről, amikor például az *Éva boszorkány*, az elmúlt szezon legértékesebb drámai újdonságának előadását valósággal tönkre silányította a drámai összes; de sajnosan állapítjuk meg, hogy, eltekintve a szezon legkezdetén műsorra került drámai premierektől, alig láttunk elfogadható drámai előadásokat általában.

Elismerjük, hogy a vidéki színházaknál a műsor drámai részének előkészítésére alig akad megfelelő fizikai idő. Legkiválóbb drámai újdonságaink három-négy estén kerülhetnek színre egy szezonban, s hogy a drámai előadások iránti érdeklődést biztosíthassa a színház vezetősége, majdnem minden hétre új darabokkal kell a nyilvánosság elé lépnie. De azért a Zilahy drámai előadásai, — ismételjük, nehányat kivéve — alig ütötték meg az e körülményekkel számolni tudó elfogadhatóság mértékét is. Sürjén fordultak elő hibák a szereposztás terén, de sokkal inkább ártott az előadásoknak az általános készületlenség, a reportoir előkészítésénél tapasztalható rendszertelenség. Hogy csak egy példát említsünk, a *Cárnó* bemutatkozó előadása, eltekintve a szereposztásbeli kísérletezésektől, egy főprába készütségeit sem viselte magán.

A drámai előadások sikertelenségének első és legfőbb oka a szervezetlenség volt. Egyes szerepkörökre egyáltalán nem volt szerződötve senki, hanem más szerepkör személyesítőivel pótolták a hiányokat. Ugynevezett drámai hősnője egyáltalán nem volt a színháznak, drámai hőse, — Thury távoztával, — szintén nem akadt. A rendelkezésre álló drámai színésznők és színészek u. n. művészi, vagy mondjuk színpadi egyénisége olyan csodálatosan szűk terrenumra, kifejezetten egyoldalú szerepkörökre utalta az illetőket, hogy más szerepkörben való szerepeltetésüket alig lehetett sikertelen kísérletezésnél egyébnek tekinteni.

Az egyes drámai személyesítők felsorolásánál lesz csak igazán szembeszökő, hogy a múlt szezonbeli drámai társulat milyen szegényes volt az egyes szerepkörökben. Végül már igazán csak a középfajú drámák olyan, amilyen interpretálására mutatkozott a jobbára *társalgási* színésznő és színészből álló gárda, amelynek tagjai közül természetes, hogy akadt egy-két elsőrendűen kiváló művésznő és mű-

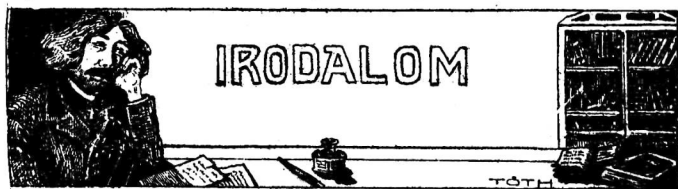
vész, de akiknek művészi reputációját nem egy esetben veszélyeztette az erőszakolt szereposztás.

Ilyen körülmények közt azután nem csoda, ha a modern drámai alkotásokon kívül, régebbi időkről keltezett drámákkal, színművekkel, — nem is szólva a tragoediákról, — nem is mert kísérletezni az igazgatóság, mert egyik nagyobb kudarcot aratott mint a másik. Emlékezzünk csak vissza az *Ember tragédiájára*, micsoda lefokozást ért el az ensemblé színvonala a régebbi évek összesével összemérve. (Szilágyi Ernő, Fabinyi Felice stb.) De még kevesebb művészi készütséget involváló klasszikus daraboknál is hiányzott volna egy csomó drámai színésznő, színész. Kíváncsiak lettünk volna a Thury-pár távozta után, akiknek művészetével nem voltunk nagyon túlságosan elragadtatva, — hogy miképpen állított volna be ez a drámai társulat egy Bánkót, Bánkon kívül Gertrudis-szal, Peturral, Michal-lal, vagy Leárt, Hamletet, hogy csak azokról a darabokról-szóljunk, amelyeket pedig minden szezonban fel kell ujitani, a mindenkori szintársulatnak legalább egyszer-kétszer.

Most, mikor csak általánosságban szólunk a Zilahy meglévő drámai társulatáról, eleve kijelentjük, hogy amint megspórolhatott volna egy csapat színésznőt és színészt feleslegesen, tulszervezett énekes társulatánál, ugy legalább négy-öt színésznővel és színésszel kell kiegészíteni drámai személyzetét, ezek közt elsőrangú, erős drámai hősnővel és hőssel.

Csak ez esetben pótolhatja a reportoirbeli hiányokat is, amelyek miatt még az a mérsékelt érdeklődés is megcsappant a drámai előadások iránt, amire pedig rendes körülmények között a közönség értelmesebb rétege és a tanulni vágyó ifjuság részéről eddig mindig számíthatott.

Mert, — és ezt újból hangsúlyozzuk, — a színgazgatónak, színházvezetőségnek nevelni is kell a közönség izlését a színpadi irodalom szeretetére s a nyolc hónapos szezonban legalább 25 előadást nem a színházi pénztárra kell bazirozni, hanem az erkölcsi siker biztosítására. És klasszikus előadásokat kell rendeznie nem azért, hogy azok a statisztikában szem-szurásképen szerepeljenek, hanem hogy azokkal, — kifogástalan előadásaik révén, — megszeretessék a közönséggel az igazi művészi törekvéseket.

Irodalmi kritikák.

Beöthy Zsolt nem régen azt a véleményt nyilvánította, hogy a bírálat ne legyen oktató, tanulságos, hanem olyan magasabb szempontból kifejtett ítélet, mely a közönség izlését nemesítse, fejlessze s az irodalmi alkotásokról a széptani irányok, eszmék, törekvések megvilágításával nyilatkozzék.

Szerinte a hasznos tanácsadás, a hibák kimutatása, a tanulságos oktatás nem a bírálat tiszte, hanem az iskolába való.

Beöthy Zsoltnak általánosságban nincs igaza. Elsőbben azért, mert az a kijelentése, hogy az irodalmi bírálat, ha részletekbe merül és hasznára lehet utmutatásaival az írónak, művésznek, iskolai oktatás feladata, — semmiképp meg nem érthető. Hiszen az

iskola porát rég lerázta, nem ritkán nem is igen sokáig szedte magára, aki manapság az irodalomban mint alkotó író szerepel. Aztán meg egyáltalán nem helyeselhető az a felfogás, hogy a bírálat ne írójék az író számára, hanem csupán a közönségnek, az olvasónak.

Továbbá a mi viszonyaink oly sajátosan furcsák, hogy éppen az alapos, részletes, oktató bírálat teljes hiánya tette lehetségessé azt a garázdálkodást, mely harminc év alatt költészetünk berkeit feldúlta, legszebb virágainkat letaposta, lelegelte s az önző pajtásokodás erőszakosságával utszéli dudvát, gyomot, gíz-gaszt emelt virággá.

A mi irodalmunkban nemcsak nem fölösleges az oktató, nyesegető, igazmondó, tanulságos bírálat, hanem igenis szükséges, sőt nélkülözhetetlen.

Az olvasónak ugyyszólván fogalma sincs róla, mit tartson jónak, szépnek, értékesnek. Izlését a vásári kiabálók annyira eltompították, hazugságokkal, ámitásokkal, silány holmik égig emelésével, becses alkotások sárba rántásával oly mértékben megtévesztették, hogy ma már szinte lehetetlen a sok csalafintaságból kihámozni az igazat.

Sehol a világon annyi üres, felfujt nagyság nem garázdálkodik, mint a mi irodalmunkban. És a megtévesztett olvasók divatos, éktelenül felmagasztalt írói immár maguk se tudják elválasztani a saját értéküket az idegen tollaktól, melyekkel őket álbarátaik, haszonleső cimboráik, érdekszövegségeik fölékesítették.

Legtöbb oktanul jelesnek kikiáltott írónk úgy járt, mint a hivatásos hazug, aki úgy beleéli magát hazugságaiba, hogy végre maga is szent igaznak hisz mindent, amit hazudik.

Akárhány példát hozhatnék fel arra, hogy tehetős íróink visszafejlődtek, elposványosodtak, összes ifjúkori gyarlóságait nyelvben, pongyolaságban, felületességben stb. magukkal cipelték egész pályájukon, mert örökké csak émelygős dicsőítésben volt részük és soha senki sem írta meg róluk az igazat.

Tudatlanság, elbizakodás, léha hiuság, tárgyban, szellemben, irányban, egyéniségben korlátolt, lomha csökkönység jellemzi nem egy írónk minden művét; mert soha sem volt alkalmuk varázstükörbe nézni, hogy megtudják a rideg valót, hogy nem ők a legszebbek, legtökéletesebbek a világon.

Ismerek költőt, aki mindenkiről mély megvetéssel, gögös kicsinyléssel beszél és magát Petőfinél, Arányánál különbnek tartja. Az ő szemében Vörösmarty elavult, fakó, száraz irodalomtörténeti mumia. Csokonai fanyar, elzüllött, paraszti kálmánista diák és valamennyien a Tóth Kálmánok stb. sorában nem is annyira apró csillagok, hanem csak báli füzértáncfigurák az ő költészetének napfénye mellett.

Az irodalmi tájékozatlanság akkora már, hogy az újabb irkafirkáló nemzedék nagyképe gyerekei vállvereggetve felfödözgetik a 20—25 év óta ismert költőket és ma úgy írják rólok, mintha csak tegnap tüntek volna fel.

Folytathatnám ezeket a kétségbeesítő adatokat a végtelenségig.

De most csak röviden akartam rámutatni Beöthy Zsolt tévedésére.

Az én szerény véleményem szerint igenis nagy szükség van oly irodalmi bírálatra, mely egyrészt oktasson, tanulságos legyen, közönségnek és írónak egyaránt használjon, másrészt a kegyetlen igazmondás, a gyom-irtó hátország, a nyílt hadakozás erényeivel ékeskedjék.

Bírálatra, kemény, erős, okos, merész bírálatra van szüksége irodalmunknak; bírálatra, mely hamis bálványokat ledöntsen, izzé-porrá zuzzon és a cél és irány nélkül bolyongó írókat és a megtévesztett, elbolondított közönséget felvilágosítsa, kioktassa, jó utra terelje.

Különösen ami a bálványokat illeti, e részben égető szükség van a legerősebb eszközökre. A kufárokat — itt az ideje! — irgalmatlanul ki kell korbácsolni nemzeti irodalmunk templomaiból.

Az e rovatban felsorolt művek kaphatók **Hegedüs és Sándor** könyvkiadóhivatalában, Kossuth-utca 11. szám.

Magyar népdal.

A „Debreczeni Szemle“ számára írta: **Csányi Mátyás.**

Ha az eredetien temperamentumos cigányzenekar játékát hallgatjuk, amint a barna fiúk igazi művészetével huzzák a magyar nótákat, nem is gondolunk arra, hogy ezek nemesak interpretátorok, a kész daloknak előadói, hanem legtöbbször ők gyurják, alakítják a nép ajkán levő dalokat olyan élvezhető forma alakjába, hogy azok teljes rythmikai és melodikus szépségeikben pompázva jutnak a közönség elé.

Mert a magyar népdalt éppen az tette az egész világ előtt közkedvelté, hogy zamatos eredetisége nem vall senkit szerzőjéül, hanem az egész népet, a cigányzenekart, mindenkit.

Csinálnak ugyan a zeneszerzők fölös számmal ugynevezett műdalokat, de ezek nem tudtak sehogyszem általános elterjedést nyerni, sem pedig a nép között gyökeret verni.

Hogy keletkezik az igazi magyar népdal, azt biztosan nem tudhatjuk. Talán egy ábrándos lelkiületű arató dudorász először valamit, aztán mindinkább kikerekítve primitív szöveggel terjéd el a nép között. A városba jutva aztán a szöveg is megesiszolódik, türhetőbb rimeket kap a poéták jóvoltából, a zene kikerekítéséről pedig gondoskodnak a cigányzenekarok.

Ezt persze nem úgy kell érteni, hogy nekiülnek egy magyar nótának és azt iskolai methodus szerint bekebelezzik, hanem az már magától jön a közönség szeme előtt, a játék során; a klarinétos is belemelegedik a cifrázásba, a cimbalom másodsor már jobb accordokkal emeli ki a melódiát, a kíséret eredeti, tüzes rythmusáról pedig gondoskodnak a hegedüs-kontrások.

A népdal jelentőségét nem szabad lekicsinyelnünk. Minden művelt nép zenéje ezáltal emelkedett magasabb nivóra. A világhírű „Parasztbecsület“ c. opera leggyönyörűbb zeneszáma a régi olasz népdalok felhasználásával alkotta Mascagni. Még Wagner Rikárd is, ha elérzékenykedik, visszatér a népdalhoz, amint a „Tanhauser“ c. operában a pásztorfiu éneke bizonyítja.

Már a magyar zene teljesebb kiépítve nincs, akárcsak a magyar állam, mégis a magyar népdal az összes népek előtt nagy tekintélyre tett szert. És ezért a derék cigányzenekarok a nemzet hálájára érdemesek. Elszéledve az egész külföldön, mindenütt huzzák

a magyar nótát, ha sokszor nem éppen szabatos kísérettel is, de mindig eredeti följeggyással, öntudatlan tudással. Olyan könnyen megy az nekik, sokszor a saját gyönyörűségekre játszanak. Az összeszokott hangszerek pedig oly kellemes összhangzatban búgnak össze, hogy még egy nagy operazenekar sem tudna magyar nóták előadásával oly összehatást elérni, mint 9–10 szál cigány. A nagybőgő dörmögve adja meg a kíséreti alaptónust, a hegedű érzelmesen sir, a klarinét sikongva cifráz, a vonós hangszerek egyértelműen pedig kísérik a játékot.

Szomoru nótánál aztán a ceiló lép előtérbe: mély, bus, zengzetes hangjával rabul ejti a sziveket, oly keservesen huzza a szomoru nótát ez a tökéletes instrumentum. Ilyenkor esik a *vigadó magyar* az asztalra féltetével; a mély hangszer pedig annál panaszosabban zeng, hogy kitérő sírásra fakassza lassu, bus szavával a mulató magyart. Most egyszerre gyorsabb ritmus következik, a primás int egyet, a hegedűk gyorsan cifráznak, a klarinét fölkap egy pajkos nótát, mely közepes gyors lendülettel megvigasztalólag hat. Ezt meg az egész friss követi, amely meg már egészen földeríti a hallgatót.

Sírva vigad a magyar!...

Még a kuruc nóta is így tudja a legszebb hatást elérni. A cigány belekezd a Lavotta kesergő szerénájába. Épp ily lassan huzza el a Nagy Beresényi Miklós nótáját; a klarinét szólóban belekezd a Rakóczi-induló variált parafrazisába; erre jön a kedves dallamu, élénkebb Csinom Palkó nótája, mely szakadatlan láncolata az igazi magyaros zenei közhelyeknek, ami a nemzeti fölbuzdulásra sok tért ad.

Nagy fejezetet írt be a magyar zene történetébe Dankó Pista. Az egyszerű cigányprimás később dalársulati vezető nevét sokan ismerik, de nem tudják eléggé méltatni.

Nem dalainak sokaságával imponál nekünk, hanem azon bámulatos asszimiláló képességével, mellyel az önalkotta népdalt az igazi népdallal teljesen hasonlónvá, a saját szerzeményü műdalt eredetiségében megtartva és egyenlő fokra emelte a régi népies magyar nótákkal.

Nagy szó ez, mert Dankó dalai egytől-egyig műdalok, melyeket sokszor rögtönözve kávéházban kívánatra komponált, sokszor Pósa Lajos szemei előtt, annak kérésére.

Vagyis Dankó lelke igazi néplélek volt, szelleme óriási mértékben tudott a zenébe hatolni, elméleti tanultság nélkül, még csak el sem kísérelte lesni a népdal szellemét, vagy egyéb sajátságát.

Dankó csinált magának rythmust, melódiát, igazi magyar dall.

Azért említettük, hogy a magyar zenének alkotó szellemek kellenek, amelyeknek a művei, ha népdalok, jó kezekre találnak a cigányzenekaroknál.

Épp ilyen cigányzenekar elutasította azt a kifejezést, hogy „cigányzenekar”. Azt mondták, hogy az ő nevük „magyar zenekar”. Minek veszekednek egy név miatt. A magyar nép már a magyar zene e specifikus ápolóit cigányzenekarnak szokta nevezni. Ez már régi, megszokott elnevezés. E miatt ne orroljanak. Örüljenek, hogy a nemzeti érzés fellendülésében oly szép és hazafias szerepet játszanak. Ők vannak hivatva a magyar népies zenét, a gyönyörű magyar dalokat eredeti formájukban megtartani és azzal a késő utódokat mulattatni, hazafias tüzet beléjük önteni.

Csak még egy pár Dankó Pistát adna nekünk a magyarok Istene, akkor a magyar operazene erős

népzenei alapon felépülve, csakhamar bevonul a művelt népek zenéi közé.

A zene rovatban felsorolt zeneművek kaphatók Csáthy Ferencz könyv-, papír- és zeneműkereskedésében Egyház-tér.

AZ ELSŐ PILSENI RÉSZVÉNY SÖRFÖZDE és a MÜNCHENI „SPATEN“-sörgyár ker. képviselője

Hajdu, Bihar, Szabolcs, Szatmár és Borsodvármegyék területére úgy hordós, mint üveges sörökben

Fischbein Jenő sörnagykereskedőnél

Debreczen, Hatvan-utca 30 szám alatt.

Fenti sörgyártmányok kimérve kaphatók Debreczenben a Piac és Kossuth-utca sarkán levő

Pilseni sörház pincéje éttermében és sörosarnokában.

Vendéglő átvétel!

Van szerencsém a n. é. közönség b. tudomására hozni, hogy helyben,

Csapó-utca 14. sz. alatt,

a Halász Izidor (régii Törö) vendéglőt f. hó 1-én átvettem. — Naponta frissen csapoltt kőbányai sör, valamint kitűnő borok állandóan a n. é. közönség rendelkezésére állanak. — KITŰNŐ MAGYAR KONYHA. — Főtörekvésem, hogy a t. vendégeimnek a legnagyobb meglepetését kiderítem. A nagyérdemű közönség szíves partifogását kérve, maradok kiváló tisztelettel:

LÉVAI IZSÓ, vendéglős.

Dr. KULIN IMRE

ÜGYVÉDI IRODÁJÁT — DEÁK

FERENC-UTCA 13. SZ. ALATT

vvvv MEGNYITOTTA. vvvv

Csődtömeg eladási hirdetmény.

Alólirott tömeggondnok ezennel közhírré teszi, hogy vb. Holstein Miksa csődtömegéhez 1—335, 336—347. tételszámok alatt leltározott 2289 K 76 fill. beszerzési és 1757 K 07 fillér becsértékű fűszer és vegyes árukból álló áruaktár zárt ajánlati versenytárgyalás útján eladatik az alábbi feltételek mellett.

1. Az ajánlatok 100 korona bánatpénzzel együtt 1912 július hó 20-án déli 12 óráig alattirt tömeggondnokhoz adandók be.

2. A választmány az ajánlatok felett 1912 július hó 26-án déli 12 órakor határoz, fenntartván magának a jogot arra, hogy az ajánlatok bármelyikét elfogadhassa vagy valamennyit visszatáshassa.

3. A csődtömeg az árúk mennyiségéért, minőségéért s a leltár helyességéért szavatosságot nem vállal.

4. A vevő az ajánlat elfogadását követő 3 nap alatt az árúkat átvenni és a vételárat megfizetni tartozik. A késedelmes vevő bánatpénzét elveszti, ezenfelül kártérítési kötelezettsége épségben marad. A leltári árúk tömeggondnok közbenjöttével a rendes üzleti órák alatt megtekinthetők. Ajánlattevő ajánlatában kijelenteni tartozik, hogy ezen hirdetmény feltételeit ismeri és azokat elfogadja.

Debreczen, 1912 július hó 18.

Dr. Horvát Sándor
ügyvéd, tömeggondnok
Piac-utca 16.